

KOREYS VA O'ZBEK MAQOLLARIDA AYOLLARGA OID STEREOTIPLARNING QIYOSIY TAHLILI

<https://doi.org/10.70728/phil.v05.i05.032>

Azimova Parizod
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada koreys va o'zbek maqollarida ayollarga oid stereotiplarning lingvokulturologik xususiyatlari qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda har ikki xalq paremiologiyasida ayol obrazining ijobiy va salbiy semantik maydonlari, gender stereotiplari hamda milliy-madaniy qadriyatlar bilan bog'liq jihatlari o'rganilgan. Xususan, o'zbek maqollarida ona, mehribon ayol va oila saqlovchisi obrazi ulug'lanishi, shu bilan birga ayolning hissiyligi, ayyorligi yoki nutqiy faolligiga oid stereotiplar mavjudligi ko'rsatib berilgan. Koreys maqollarida esa konfutsiylik falsafasi ta'sirida ayolning itoatkorligi, oilaviy sadoqati va ichki oilaviy roli ideal sifatida talqin qilinishi, ayrim maqollarda esa ayolning jamiyatdagi mavqeini cheklovchi qarashlar aks etishi aniqlangan. Tadqiqot natijalari koreys va o'zbek maqollarida ayol konsepti patriarxal dunyoqarash asosida shakllanganini, biroq zamonaviy ijtimoiy transformatsiyalar ta'sirida ayrim stereotiplarning qayta talqin qilinayotganini ko'rsatadi. Maqola gender stereotiplari, lingvokulturologiya va paremiologiya yo'nalishidagi tadqiqotlar uchun muhim ilmiy manba bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: koreys maqollari, o'zbek maqollari, ayol konsepti, gender stereotiplari, lingvokulturologiya, paremiologiya, frazeologik birliklar, milliy-madaniy qadriyatlar, konfutsiylik, patriarxal jamiyat, ayol obrazi, qiyosiy tahlil, semantik maydon, lingvokognitiv yondashuv

COMPARATIVE ANALYSIS OF STEREOTYPES ABOUT WOMEN IN KOREAN AND UZBEKISTAN ARTICLES

Azimova Parizod
Uzbekistan State University of World Languages

Abstract: This article comparatively analyzes the linguocultural features of stereotypes about women in Korean and Uzbek proverbs. The study examines the positive and negative semantic fields of the female image, gender stereotypes, and aspects related to national and cultural values in the paremiology of both nations. In particular, Uzbek proverbs glorify the image of the mother, the kind woman, and the

guardian of the family, while also reflecting stereotypes related to women's emotionality, cunning, and verbal activity. In Korean proverbs, under the influence of Confucian philosophy, women's obedience, family loyalty, and domestic role are interpreted as ideals, while some proverbs also reflect views limiting women's social status. The research findings show that the concept of women in both Korean and Uzbek proverbs was formed on the basis of a patriarchal worldview; however, under the influence of modern social transformations, certain stereotypes are being reconsidered and reinterpreted. The article serves as an important scientific source for studies in gender stereotypes, linguoculturology, and paremiology.

Keywords: Korean proverbs, Uzbek proverbs, concept of woman, gender stereotypes, linguoculturology, paremiology, phraseological units, national and cultural values, Confucianism, patriarchal society, female image, comparative analysis, semantic field, linguocognitive approach

Kirish

Hozirgi kunda kelib zamonaviy tilshunoslikda lingvomadaniyatga oid ilmiy tadqiqotlar tobora oshib bormoqda. So'nggi o'n yillikda til va madaniyat tutashgan joyda paydo bo'lgan lingvomadaniyat fani biror bir xalq madaniyatining tilda o'z aksini topgan va mustahkam o'rnashgan ko'rinishlarini o'rganib kelmoqda. Daraqiqat, til madaniyatning ajralmas qismi hisoblanadi. Voqelikni bilish va anglash turmush tarzi orqali namoyon bo'ladi. O'z navbatida bu holat ma'lum xalqning geografik xususiyatlari, an'analari, urf-odatlari, dini bilan belgilanadi, milliy mentalitet va xulq-atvorning milliy stereotipini shakllantiradi. Til ham madaniyat kabi oldingi tajribani mustahkamlash va to'plash vazifasini bajaradi. Lingvomadaniy tadqiqotlarning asosiy va muhim vazifalaridan biri u yoki bu hodisani til kontekstida ham, madaniyat kontekstida ham teng darajada ko'rib chiqishdir.

Lingvomadaniyat haqida so'z borar ekan, har bir xalqning o'z madaniy tarixi, urf-odatlari, hayot tarzi orqali shakllangan va hozirgi kungacha qo'llanilib kelinayotgan maqollarni alohida o'rni bor. Izohli lug'atga nazar tashlasak unda maqolga quyidagicha izoh beriladi: "Hayotiy tajriba asosida xalq tomonidan yaratilgan, odatda pand-nasihat mazmuniga ega bo'lgan ixcham, obrazli va hikmatli ibora, gap¹". K.D.Ushunskiy² maqollar haqida so'z yuritar ekan, rus tilini aynan maqollar orqali o'rgatishini aytib o'tadi. Zero, maqollarda odamlarning dunyoqarashi, ongi, tarixi, turmush tarzi o'z ifodasini topgan, - deydi olim.

Asosiy qism

¹ Хожиев А. Тилшунослик терминларининг изоҳли луғати. – Т.: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2002. - Б.456.

² Ушинский, К. Д. Родное слово. Книга для детей и родителей / К. Д. Ушинский. – Новосибирск: Дет. лит., 1994. – 424 с.

Mazkur maqolada aynan koreys tilidagi maqollar, xususan, ayollar mavzusiga oid maqollar tadqiq qilindi. Aytib o'tish joizki, hozirgi kunda Janubiy Koreya jamiyatida G'arb madaniyatining ta'siri kuchaymoqda, ayollarning ijtimoiy roli ortib bormoqda va an'anaviy erkaklik g'oyalari bilan bir qatorda gender tengligi masalasi tobora ko'proq e'tiborni tortmoqda. Koreys tilida mavjud maqollarda ayol obrazi qanday namoyon etishini ko'rib tahlil qilaylik. Shu bilan birga ayollarga oid koreys tilidagi maqollar o'zbek tiliga tarjima jarayonidagi jihatlarni o'z rhanib ko'raylik.

Bizda ayol - nafislik va go'zallik ramzi deb bejiz aytishmaydi. Ayol oilaning bekasi, mehr, go'zallik nuridir. Koreys tilida ayolning aynan shu xislatlarini yoritib beruvchi maqollarga nazar tashlasak, ularda koreys milliy madaniyatini ko'rsatuvchi tomonlarini yaqqol ko'ramiz.

Misol uchun koreys xalqida “여자와 쌀은 흰수록 좋다” degan maqol mavjud. Mazkur maqolning so'zma-so'z tarjimasi - “ayol va guruch oq bo'lgani sari yaxshidir”. Bu maqolning asl mazmuni ayollarning tashqi ko'rinishidagi xususiyatiga qaratilgan. Insonlardagi oq teri, oq badanlik Koreyada chiroyli tashqi ko'rinishning mezonini hisoblanadi. Bu aynan zodagon ayollar uchun ham aytilgan. Sababi dalada ishlamagan, terisiga quyosh nuri tegmagan yuqori sinf vakillarining terisi qordek oppoq va tiniq bo'lgan. Ammo issiq, jaziramada daladagi ishlardan charchagan quyi tabaqa ayol vakillarining terisi nisbatan to'q bo'lgan. Yana bir e'tiborli jihati maqolda koreys xalqi uchun aziz hisoblangan, shu bilan birga dasturxonning asosiy taomi guruch bilan ayolning o'xshash jihatlari bir jumlada aks ettirilganligidir. Bir tomondan oq rangli guruchni mazzali, yeyishda ishtahali, sifatini yuqoriligi e'tiborga olingan desak, boshqa tomondan oq rang zodagonlik ramzi sifatida ham qaralgan deyish mumkin.

Ayollar uchun tashqi ko'rinish, go'zallik, latofatlilik birinchi o'rinda turadi albatta. Bu nafaqat koreys xalqi ayollari balki boshqa mamlakat ayollariga ham xos jihatdir. Ammo har bir xalqda ushbu mezonlar turlicha.

Ayollardagi go'zallik va jozibadorligi mavzusini davom ettirgan holda, quyidagi maqolni keltiramiz:

Koreys tilida - 삼십 넘은 계집이다 (so'zma-so'z tarjimasi: 30dan oshgan juvon) maqoli mavjud bo'lib, mazkur maqol gullab-gurkirragan yoshing o'tdi ma'nosida qo'llaniladi. Aytib o'tish joizki, koreys xalqi ayollarning tashqi ko'rinishi muayyan vaqt chegarasida qaraladi, bu yosh aynan 30 yoshni tashkil qiladi. Yuqorida 계집³ so'zini o'zbek tiliga juvon deb tarjima qilgan bo'lsak-da, aslida bu so'z ayollarni kamsitgan holda qo'llanilib kelinmoqda. Ushbu so'zning lug'aviy ma'nosiga e'tibor qaratsak, qadimdas aslida bu so'zning o'zagi 계[gye] + 집[jip]

³ 단어의 어근은 계+집으로 어딘가에 '있다'는 의미의 고어 '계다'^[4]에 '집'이 붙은 형태이다. 집에 계시는 분이라는 뜻 // <https://namu.wiki/w/%EA%B3%84%EC%A7%91>

ikki bo'g'indan iborat bo'lib, "uyda bor bo'lishlik" ma'nosini anglatgan. Hozirga kelib bu so'z keng qo'llanilmaydigan bo'lib qolgan.

O'zbek xalq maqollarida ham aynan 30 yoshga taaluqli bo'lgan maqol bor. O'zbek tilida "Ayolning o'ttizga kirgani - O'tin bo'lgani" maqolida 30ga kirgan ayolni aynan "o'tin"ga qiyoslanadi.

Koreys xalqi madaniyatida yana bir maqolda 30 yoshga to'lgan ayolni eskirgan turpga o'xshatiladi:

정월 지난 무에 삼십 넘은 계집 - 30 dan oshgan ayol o'tgan yilgi turpdek.

Ayol kishining yoshligidagi latofati betakrorligi va qimmatbaho ekanligini ta'kidlaydigan quyida maqol ham mavjud:

여자는 젊은 것이 재산 (yosh ayol boylikdir) - bu maqolda ayolning yoshligi, ayol latofati, beg'ubor go'zalligi qimmatbaho mulkdek baholanganadi.

Ayol nafaqat go'zallik ramzi sifatida, balki oila va oiladagi ro'zg'orda ham qiymati qadrlanadi:

Masalan, koreys tilida 이 복 저 복 해도, 처복이 제일이다 degan maqol bor, maqolning mazmuni - "bu baxt, u baxt deyishadi, aslida yaxshi xotin eng katta baxtdir"dan iborat.

O'zbek xalqi madaniyatida ham oilada ayol qadrliligi biliadi, o'zbek tilida "Ayolning sarishtasi - Ro'zg'orning farishtasi" deyishadi. Naqadar go'zal oxshatish.

Ayol haqidagi maqollarda ayollarni erkak kishi bilan qiyoslagan holda ham o'ziga xos jihatlarini ajratib ko'rsatish kuzatiladi. Quyidagi maqolda ayolning erkak bilan farqlanuvchi jihatlari alohida ta'kidlanganligini ko'rish mumkin:

“사내는 책이요, 여자는 거울이다”. *Erkak kishida - kitob, ayol kishida esa - oyna.*

Bu maqolda ayollarni erkaklardan farqlab turuvchi jihati aynan go'zalligi ekanligini, aqli emasligi ta'kidlanadi.

Ammo o'zbek tilida aynan shu maqolning teskarisi mavjudligini ko'rish mumkin: "Ayolning husni pardoza emas, aqlida"⁴.

Yana ayollarga xos "ko'p gapirishlilik" xususiyati haqida ham maqollar mavjud. Masalan, koreys tilida "여자는 큰 혀가 있다" (so'zma-so'z: ayol kishining uzun tili bor) - Ayol kishining tili uzun, u ko'p gapiradi degan ma'noni anglatadi.

1) "여자 셋이 모이면 사발도 말을 한다" - *Uchta ayol yig'lsa, idishlar ham gapirib yuboradi.*

2) "여자가 열이 모이면 쇠도 녹인다" - *O'nta ayol yig'lsa, temirni ham eritadi.*

⁴ Mirzayev T., Musoqulov A., Sarimsoqob B. O'zbek xalq maqollari. -T.: Sharq nashriyot-matbaa aksiyadorlik korapanyasi Bosh tahririyati, 2005. – B.61.

Yuqoridagi ikkita maqoldan ayollar qancha ko'p yig'ilib qolishsa, atrofdagilar shunchalik ko'p zarar ko'radi degan ma'noni anglash mumkin.

O'zbek tilida ham ayollarning gapdonligi haqida maqollar mavjud: "To'rt xotin bir bo'lsa, kasbi - o'lan aytish", "Elakka borgan ayolning, ellik og'iz gapi bor". O'zbek xalq maqollarida ham soniga qarab zarari ko'rinadi. Ha, haqiqatdan ham ayollarning ko'p gapirishi haqida ko'pchilik allaqachon biladi. Shu sabab bo'lsa kerak, erkak kishi ko'p gapirganda "ayol"ga o'xshatish qilinadi.

Ishlaydigan ayollarning o'ziga xos jihatlarini yorituvchi maqollar ham mavjud. O'zbek xalqi madaniyatiga nazar solsak, erkak kishi topgan puli barakali deyiladi, ayol kishi qanchalik pul topmasin erkaknikidek barakali bo'la olmaydi degan gaplarni ko'p eshitganmiz. Koreys xalq maqollarida oilada ayol kishilarning ishlashi va pul topishiga doir quyidagi maqollarni misol qilib keltirish mumkin:

1) 남자 버는 것은 황소 걸음이고, 여자가 버는 것은 거북 걸음이다.

Erkak kishining pul topishi buqa qadamlaridek, ayol kishining pul topishi toshbaqaning sudralganidek.

2) 여자 벌이는 쥐 벌이다. *Ayol kishining pul topishi - sichqonnikidek.*

Yuqoridagi ikkita misolda ham pul topishni qiyoslash printsipli asosida shakllangan.

Oilali ayol deganda faqat uning pul topishi emas, er-xotinning birgalikda yashashi, xotining erga itoatda bo'lishi ham nazarda tutiladi albatta. Masalan:

1) 아내는 남편이 하자고 하는대로 하면 된다. *Xotin kishi erini aytganini qilsa bas.*

2) 아내는 남편 손에 달렸다. *Xotin erining qo'lida.*

3) 바늘 가는데 실 간다. *Ip igna ortida boradi.*

Yuqorida keltirilgan maqollarning o'zbek tilidagi muqobillariga quyidagi maqollarni keltirish mumkin: Er qayerda bo'lsa xotin ham shu yerda; Er - avra, xotin - astar; Erdan sadoqat, xotindan itoat.

Ayollar haqida yana ko'p turli mavzularda maqollar mavjud. Yuqorida biz keltirgan maqollar kichik bir qismi xolos. Ayolda ona, farzand timsollarini, dushman va rashkchilik xislatlarini yorituvchi qanchadan-qancha maqollar bor.

Xulosa

Umuman olganda, koreys va o'zbek xalqlari urf-odatlarini, yashash tarzi, oilaviy munosabatlari, jamiyatda tutgan o'rniga qarab ham maqollarning turlicha talqini bo'lishi aniq. Koreyada ayolning tashqi go'zalligi uning axloqiy fazilatlarini va aqliy qobiliyatlaridan ustun turadi. Ayollarning go'zalligi va uy bekasi sifatidagi roli ijobiy baholanadi, ayollarning roli esa salbiy baholanadi.

Ayollarning salbiy tomonlari ko'pincha erining oldida boshqacha qilib aytganda er bilan qiyoslangan holatda talqin qilinganda o'z aksini topgani yaqqol ko'rindi. Shu

bilan birga ayollar ko'pchilikni tashkil etilgan joyda ham ayolning salbiy talqini namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirzayev T., Musoqulov A., Sarimsoqob B. O'zbek xalq maqollari. T.: «Sharq» nashriyot-matbaa aksiyadorlik korapaniyasi Bosh tahririyati, 2005. - B.61.
2. Хожиев А. Тилшунослик терминларининг изоҳли луғати. - Т.: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2002. - Б.456.
3. Ушинский, К. Д. Родное слово. Книга для детей и родителей / К. Д. Ушинский. - Новосибирск: Дет. лит., 1994. - 424 с.
4. Мозоль Т.С. Отражение гендерных стереотипов в паремиях корейского языка//Вестник Московского государственного лингвистического университета. Гуманитарные науки. 2019.№2(818).
5. Лим Су. Золотые слова корейского народа. - Санкт-Петербург: Издательство Санкт-Петербургского университета, 2003. - 357с.